

فرا تحلیل عوامل اجتماعی مرتبط با حفظ محیط‌زیست با تاکید بر نقش منطقه جغرافیایی در ایران

غلامرضا تاج بخش*^۱، محمدرضا حسینی^۲، امین گودرزی^۳

۱ دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آیت الله العظمی بروجردی (ره)، ایران

۲ استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آیت الله العظمی بروجردی (ره)، ایران

۳ دانشجوی دکتری بررسی مسایل اجتماعی ایران، دانشگاه کاشان، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۱/۱۶؛ تاریخ تصویب: ۱۳۹۹/۱۰/۰۸)

چکیده

آنچه که امروزه محققان اجتماعی به آن اذعان دارند این است که مسایل محیط‌زیستی و حفظ محیط‌زیست عمیقاً مفهومی اجتماعی و فرهنگی است. هدف از پژوهش حاضر، به کارگیری روش فراتحلیل به منظور تحلیل و ترکیب نتایج مطالعات صورت گرفته پیرامون ارتباط میان عوامل اجتماعی و حفظ محیط‌زیست است. به منظور انجام فراتحلیل حاضر، ۲۰ پژوهش مرتبط که در طی سال‌های ۱۳۹۶-۱۳۹۰ و با هدف بررسی ارتباط میان عوامل اجتماعی و حفظ محیط‌زیست انجام و در مجلات علمی-پژوهشی به چاپ رسیده بودند، انتخاب شدند. پژوهش‌های منتخب به روش پیمایشی و با به کارگیری ابزار پیمایش در جوامع آماری متفاوت و بر حسب سنجه‌های پایا به انجام رسیده‌اند. در گام نخست ارزیابی پژوهش‌های منتخب، فرضیه‌های همگنی و خطای انتشار، مورد بررسی قرار گرفتند. یافته‌ها حکایت از ناهمگنی اندازه اثر و عدم سوگیری انتشار مطالعات مورد بررسی داشت. در مرحله دوم، ضریب اندازه اثر و نقش تعدیل‌کنندگی متغیر منطقه جغرافیایی با به کارگیری نسخه دوم نرم افزار CMA مورد ارزیابی قرار گرفت. یافته‌ها نشان دادند اندازه اثر یا ضریب تاثیر عوامل اجتماعی بر حفظ محیط‌زیست معادل ۰/۳۳۸ است که بر حسب نظام تفسیری کوهن، این میزان، تاثیری در حد متوسط رو به بالا ارزیابی می‌شود. همچنین با در نظر گرفتن منطقه جغرافیایی به عنوان متغیر تعدیل‌کننده، این ضریب برای منطقه جغرافیایی مرکز اندازه اثر در مدل تصادفی ۰/۴۸۹، در منطقه جغرافیایی تهران ۰/۳۳۷، منطقه جغرافیایی جنوب ۰/۲۲۶، منطقه جغرافیایی شمال ۰/۳۵۶، منطقه جغرافیایی شرق ۰/۷۶۰ و منطقه جغرافیایی غرب ۰/۲۰۱ است که هر شش منطقه جغرافیایی در سطح ۰/۰۰۱ معنادار می‌باشد. همچنین به طور کلی اندازه اثر در هر یک از هر شش منطقه جغرافیایی ۰/۳۰۱ است. با توجه به یافته‌های به دست آمده می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که در کل عوامل اجتماعی که در پژوهش‌های مورد بررسی شامل، متغیرهای مستقل متعددی از جمله سبک زندگی، سرمایه فرهنگی، قانون‌گرایی، شبکه‌های اجتماعی، سرمایه اجتماعی، جامعه‌پذیری، دینداری و... دارای تاثیری در حد متوسط رو به بالا بر حفظ محیط‌زیست بوده و از طرف دیگر با توجه به ضرایب به دست آمده در متغیر تعدیل‌کننده برای هر یک از مناطق جغرافیایی نشان‌دهنده این امر است که میزان گرایش به حفظ محیط‌زیست در هر یک از مناطق فوق متفاوت بوده به گونه‌ای که هر چه میزان شکنندگی محیط بالاتر باشد، میزان تاثیر عوامل اجتماعی در حفظ آن محیط پر رنگ‌تر خواهد بود.

کلید واژه‌ها: فراتحلیل، عوامل اجتماعی، حفظ محیط‌زیست، منطقه جغرافیایی

سرآغاز

امروزه مشکلات محیط‌زیستی سبب بر هم خوردن آرامش و امنیت در جامعه انسانی شده است؛ به همین دلیل در محافل علمی و سیاسی بحث محیط‌زیستی از موضوعات مهم و جدی به شمار می‌آید (Walei, 2005). آنچه بی‌شک واضح است، این که هر اقدام و تصمیم انسانی بر محیط‌زیست اثر مستقیم می‌گذارد و این فعالیت‌ها به علت فراوانی، تکرار و توزیع گسترده و تجمع آن‌ها در محیط‌زیست سبب افت کیفیت محیط‌زیست شده است (Mohammadi Asansani et al., 2008). از طرفی ضرورت اجتناب از آلودگی محیط‌زیستی و تاثیر رفتارهای مناسب محیط‌زیستی در راستای ارتقای کیفیت زندگی در اماکنی چون شهرها، ضرورت کاهش برخی از آلاینده‌های محیط‌زیستی به کمک در پیش گرفتن رفتارهای محیط‌زیستی مناسب و تغییر شیوه‌های مصرف با الهام از این رفتارهای مناسب و همچنین ارتباط میان رفتارهای محیط‌زیستی و حوزه مصرف انرژی نمونه مواردی هستند که تبیین رفتار محیط‌زیستی را مهم ساخته‌اند (Fazeli & Salehi, 2013).

پیش از دهه ۸۰ میلادی اکثر برنامه‌ریزان و متفکران حوزه توسعه، بیشتر بر بعد اقتصادی توسعه تاکید داشتند که در نتیجه سبب توسعه نیافتگی و ناپایداری توسعه و تخریب محیط‌زیست به ویژه در کشورهای درحال توسعه و فقیر شد. بنابراین، از آن زمان به بعد توسعه پایدار یا به قولی توسعه سبز، توسعه دوستدار طبیعت جایگزین تفکر قبل شد. با توجه به افزایش مسایل محیط‌زیستی مانند بحران انرژی، افزایش مواد زاید ناشی از گسترش شهرنشینی، اتلاف و تخریب منابع، اثر انسان بر محیط‌زیست مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است؛ چرا که بسیاری از این مشکلات ناشی از پیامدهای مستقیم و غیرمستقیم رفتارهای انسان است (Williams, 2002; Reza Dost, et al., 2011). بنابراین امروزه تعادل چندانی بین انسان و طبیعت برقرار نیست و نموده‌های این برهم خوردن تعادل را می‌توان در از بین رفتن زیستگاه‌های طبیعی، گونه‌های جانوری و گیاهی و افزایش آلاینده‌های محیط‌زیستی مشاهده کرد. همچنین باید خاطر نشان کرد که جوامع انسانی با داشتن فعالیت‌های مختلف اجتماعی و ویژگی‌های فرهنگی مختلف، ارزش‌ها و نگرش‌های متفاوتی نسبت به طبیعت و محیط‌زیست دارند (Abedi Sarvestani, 2011). بسیاری از تهدیداتی که در حوزه

محیط‌زیستی وجود دارد، خود موضوع پژوهش در حوزه‌های پژوهشی مختلف بوده است، و حتی فعالان محیط‌زیستی با تشکیل نهادهای مردمی و جلب مشارکت همگانی اقدام‌های گسترده‌ای را در راستای نجات آینده زمین انجام داده‌اند. همچنین برخورداری از سواد و آموزش به عنوان یک توانایی ارزشمندی غنای فرهنگی و اجتناب ناپذیر زندگی توأم با رشد ارزش‌های انسانی است، که سبب گسترش فرهنگ محیط‌زیستی شده است. بنابراین، اگر بتوان فرهنگ را با ساز و کارهای مناسب در شهروندان نهادینه کرد، می‌توان انتظار داشت که آنان در حفظ محیط‌زیست خود حساس باشند. هدف از پژوهش حاضر فراتحلیل تحقیقات انجام گرفته در زمینه عوامل اجتماعی مرتبط با حفظ محیط‌زیست با تاکید بر نقش گروه‌های قومیتی در ایران می‌باشد.

مبانی نظری پژوهش

به طور کلی نظریه‌هایی که در رابطه با رفتار و کنش وجود دارد به دو دسته مدل تقسیم می‌شوند: دسته اول شامل مدل‌هایی که به مدل‌های فهم و تبیین رفتار معروف هستند. این نوع مدل‌ها که به آنها مدل‌های خطی هم گفته می‌شود در صددند تا به بررسی عوامل موثر بر انجام یک فعل یا رفتار بپردازند. در اینجا با سه دسته از نظریه رویه‌رو هستیم. ۱. نظریه‌هایی که رفتار را تحت تاثیر عوامل درونی مثل عوامل روان‌شناختی، عقلانی و هزینه-فایده می‌دانند. ۲. نظریه‌هایی که رفتار را تحت تاثیر عوامل بیرونی مثل زمینه‌ی اجتماعی- نهادی، هنجارها، ارزش‌ها و جهت‌گیری‌های اجتماعی می‌دانند. ۳. نظریه‌های تلفیقی که به هر دو دسته عوامل در تبیین رفتار توجه داشته‌اند. دسته دوم شامل مدل‌هایی است که به مدل‌های تغییر رفتار معروف هستند. این نوع مدل‌ها که به آن‌ها مدل‌های دوری گفته می‌شود در صددند تا فرآیند تغییر رفتار را از طریق ارتباط بین متغیرها نشان دهند. در این دسته از نظریه‌ها به عواملی چون تغییر، ترغیب و یادگیری تاکید می‌شود (Darnton, 2008).

بنابراین با توجه به آنچه که در بالا شرح آن رفت در پژوهش حاضر سعی بر آن شده است تا از دسته دوم نظریه‌ها یعنی نظریه‌هایی که بر عوامل اجتماعی و اکولوژیکی تاکید دارند استفاده شود؛ در این رابطه نظریه‌پردازانی چون، دورکیم، پارسونز، وبر، گیدنز، اولریش بک و جان اوری و همکاران (۱۹۹۸)، تمرکز

جامعه‌شناختی بی‌اهمیت است. زیرا، انسان‌ها به عنوان گونه‌های برتر و به دلیل وجود فرهنگ از طبیعت جدا هستند. این رویکرد از زمان انقلاب صنعتی تا نیمه دوم قرن بیستم مسلط بود. بدین ترتیب در مطالعه‌های اجتماعی دیدگاه جدیدی به وجود آمد که متغیرهای محیط‌زیستی را در تحقیقات اجتماعی وارد کرده و چشم‌انداز جدیدی را برای جامعه‌شناسی تدارک می‌دید. این رویکرد با شناسایی ظرفیت‌های ابتکاری انسان معتقد بود که انس آنها به عنوان موجودات اکوسیستمی با دیگر گونه‌ها وابستگی متقابل دارند. همچنین برای قدرت نیروهای اجتماعی و فرهنگی اهمیت قایل بود. در مقابل انس آنها نیز تحت تاثیر بازخوردهای اکوسیستم می‌باشند. انسان با ساخت جامعه پیچیده به استفاده فزاینده و تهی‌سازی منابع وابسته شده است و در حقیقت انسان با داستان تاسف‌بار طبیعت همراه بوده است. رویکرد اکوسیستمی جدید تقسیم‌های پیشین در نظریه‌های جامعه‌شناختی را تغییر داد. این نگرش جدید افکار سبز در کسوتی دانشگاهی بود و از رهیافتی حمایت می‌کرد که کمتر انسان محور و بیشتر بوم محور بود. بدین معنی که انس آنها نیز فقط یک نوع از گونه‌های ساکن در روی زمین هستند (Benny Fateme et al., 2013).

چارچوب نظری پژوهش

از جمله نظریه‌پردازان اجتماعی که در این زمینه می‌توان از دیدگاه‌های آنها استفاده کرد، دورکیم، پارسونز و وبر هستند. دورکیم جوامع را به دو دسته جوامع مکانیک و ارگانیک تقسیم‌بندی می‌کند و تفاوت‌های احساسات و تمایزات اجتماعی این دو را بر می‌شمارد (Cozher, 2000). و آنچه را بین مردم رواج دارد به عنوان یک حالت طبیعی یا بهنجار معرفی می‌کند (Baudon, 2006). دورکیم معتقد است که شهوات بشر فقط در برابر یک نیروی اخلاقی متوقف می‌شود (Aaron, 1998). و از همین رو است که ضرورت اصلاحات اخلاقی و ارزشی برای دورکیم موضوعیتی مهم و جدی داشته است. پارسونز همانند دورکیم فرهنگ را به عنوان یک نیروی عمده که پیونددهنده عناصر نظام اجتماعی است می‌داند. به عقیده پارسونز ارزش‌ها و هنجارها در گزینش وسایل دستیابی به اهداف نقش بازی می‌کنند و کنش چیزی جز تلاش برای تطبیق با هنجارها نیست (Ritzer, 2009). وبر نیز معتقد است که دین به عنوان بعدی محوری از فرهنگ بر محتوای ذهنی نظام‌های تجربه ایمان و اعتقاد تاکید می‌کند (Salehi Amiri, 2007). در نحوه به

خود را روی ابعاد اجتماعی محیط‌زیست قرار داده‌اند. البته در برهه‌های مختلف تاریخ جامعه‌شناسان به مطالعه مسایل محیط‌زیستی پرداخته‌اند، زمینه‌های متفاوتی را مورد توجه قرار داده‌اند. در این رابطه می‌توان به تئوری رفتارهای محیط‌زیستی اشاره کرد (Bamberg & Möser, 2007). طبق این نظریه تمایل به انجام رفتاری خاص توسط سه متغیر دیگر پیش‌بینی می‌شود: نگرش، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتار درک شده. بدین معنی که اگر فرد نگرش مثبتی نسبت به انجام رفتاری داشته باشد و افرادی که از نظر وی مهم هستند انجام آن را تایید کنند (هنجارهای اجتماعی) و باور داشته باشد که می‌تواند به محیط‌زیست خود آسیب نرزد (کنترل رفتار درک شده) آنگاه قصد می‌کند که آن رفتار را انجام دهد (متابعت اجتماعی).

همچنین در این رابطه دانلپ و ون لایر در اواسط دهه ۱۹۷۰، تحت تاثیر پیراژه و ارلیخ^(۱) (۱۹۷۰) که محور پارادایم اجتماعی غالب در آمریکا را ضد محیط‌زیست می‌دانستند و با درک این واقعیت که محیط‌زیست گرایان به موضوعاتی گسترده‌تر از محافظت محیط‌زیست می‌پردازند، به این نتیجه رسیدند که به واسطه محیط‌زیست گرایی، چالش‌هایی در دیدگاه‌های ما نسبت به طبیعت و رابطه‌ی انسان با آن به وجود آمده است. مفهوم‌سازی آنها در مورد چیزی که پارادایم جدید محیط‌زیستی (ان ای پی) می‌نامیدند، حول عقایدی درباره‌ی توانایی انسان در به هم ریختن تعادل طبیعت، وجود محدودیت‌هایی برای رشد جوامع انسانی و حق انسان برای حکمرانی بر طبیعت، می‌چرخید. به اعتقاد آنها، با وجود چیرگی یک پارادایم اجتماعی ضد اکولوژیکی در جوامع غربی، در سال‌های اخیر افکاری ظهور کرده‌اند که پارادایم اجتماعی قالب جوامع غربی در ارتباط با «معافیت بشر» را به چالش می‌کشند (Dunlap & Van Lire, 1978).

پارادایم نوین محیط‌زیستی مبتنی بر باورهایی در مورد توانایی بشر در آسیب رساندن به تعادل طبیعت، وجود محدودیت در رشد جوامع انسانی و حق بشر در برابر طبیعت متمرکز بود. آنها با استفاده از مبانی این پارادایم مقیاسی طراحی کرده و از آن برای سنجش جهان‌بینی، نگرش، باور و حتی ارزش‌های محیط‌زیستی ی افراد استفاده کرده‌اند. کاتون^(۱) و دانلپ (۱۹۷۸) با شناسایی محدودیت‌های رویکرد جدایی انسان از طبیعت مبانی پارادایم جدید بوم‌شناختی را پایه‌ریزی کردند. رویکرد جدایی انسان از طبیعت ادعا می‌کرد که ارتباط انسان و محیط‌زیست از منظر

حجم نمونه و شیوه نمونه‌گیری است. در این مرحله علاوه بر گردآوری داده‌ها، هر یک از مطالعه‌ها کدبندی شده و برای مرحله بعدی از نرم‌افزار CMA استفاده شده است. روش اصلی فرا تحلیل مبتنی بر ترکیب نتایج است که معمولاً پس از تبدیل آماره‌ها به شاخص (r) و برآورد اندازه اثر مورد استفاده قرار می‌گیرد. برای تحلیل استنباطی داده‌ها نیز ابتدا به بررسی فرضیه‌های فراتحلیل پرداخته شده است، به کمک نمودار کیفی^(۲) و روش رگرسیونی خطی اگر^(۳)، همبستگی رتبه‌ای بگ و مزومدار^(۴) و N ایمن از خطا به بررسی خطای انتشار و با آزمون Q به بررسی ناهمگونی مطالعات پرداخته شد. سپس با توجه به ناهمگونی بین مطالعه‌های مورد بررسی، مدل اثرات تصادفی برای ترکیب نتایج و رسیدن به اندازه اثر به کار گرفته شد. در جدول (۱) خلاصه اطلاعات مربوط به مطالعات مختلف پیرامون رابطه عوامل اجتماعی و حفظ محیط‌زیست نمایش داده شده است.

یافته‌های تحقیق

در این بخش از پژوهش به ارایه مهم‌ترین یافته‌های حاصل از محاسبه‌های آماری به عمل آمده از داده‌های پژوهش پرداخته خواهد شد.

الف) یافته‌های توصیفی

در جدول زیر ضمن برآورد اندازه اثر تفکیکی پژوهش‌های برگزیده مبتنی بر یک مقیاس مشترک، اثرات ترکیبی ثابت و تصادفی کلی نیز مشخص شد. بر طبق جدول زیر در تمامی ۲۰ مطالعه مورد بررسی، ارتباط میان عوامل اجتماعی و حفظ محیط‌زیست با اطمینان ۹۹ درصد معنادار بوده است و بزرگ‌ترین مقدار اندازه اثر مربوط به مطالعه‌ی (Hindi Zadeh et al., 2017) و کوچک‌ترین اندازه اثر مربوط به مطالعه‌ی (Haghighateian et al., 2012) است. همچنین هر دو اثرات ثابت و اثرات تصادفی در سطح ۱ درصد معنادار هستند؛ لازم به ذکر است برآورد نقطه‌ای به دست آمده در هر دو مدل اثرات ثابت (۰/۳۱۶) و اثرات تصادفی (۰/۳۳۸) بر اساس معیار کوهن حاکی از اثر در حد متوسط است.

کارگیری نظریه‌ها و دیدگاه‌های نظری مطرح شده در بحث اخلاق محیط‌زیستی، باید به نقش ارزش‌های محیط‌زیستی و منابعی همچون دین که مطرح‌کننده این ارزش‌ها هستند به عنوان یک عامل تعیین‌کننده بر رفتارهای محیط‌زیستی نگریست. در واقع از ریشه‌های تاریخی بحران‌های محیط‌زیستی، دیدگاه‌های مذهبی و اخلاقی انسان‌ها یعنی ارزش‌ها و باید و نبایدها در مورد آن‌ها کمتر سخنی مطرح شده است. در کشور ما که ایدئولوژی اسلامی یکی از مهم‌ترین نهادهای اجتماعی است و نقش محوری در جامعه دارد، آموزه‌های اسلام نقش بسیار ویژه‌ای در شکل‌دهی به نگرش‌های افراد ایفا می‌کند (Azad, 2012). به طور کلی آنچه از مجموع چارچوب نظری ارایه شده می‌توان نتیجه‌گیری کرد این است که مهم‌ترین نظریه‌پردازان و کسانی که به عنوان پایه‌گذاران رشته علوم اجتماعی مطرح می‌شوند، در تحلیل‌های خود به ریشه‌ها و عوامل اجتماعی متعدد در رابطه با حفظ و تخریب محیط‌زیست پرداخته‌اند، برخی از این نظریه‌پردازان مانند دورکیم و پارسنز با نگاهی کلان‌گرایانه تحت عنوان کارکردگرایی در صدد تبیین مساله فوق برآمده‌اند و علاج کار را در نوع جامعه و مسلما فرهنگ حاکم بر آن یافته‌اند، برخی دیگر مانند ماکس وبر در صدد تبیین مساله با نگاهی خردتر و با تاکید بر ذهن و تاثیر فرهنگ بر آن مساله فوق را تبیین کرده‌اند.

روش تحقیق

موضوع پژوهش حاضر بررسی تحقیق‌های انجام گرفته در رابطه با عوامل اجتماعی مرتبط با حفظ محیط‌زیست با تاکید بر نقش منطقه جغرافیایی است. جامعه آماری پژوهش حاضر، کلیه پژوهش‌های انجام شده در ایران در سال‌های ۱۳۹۶-۱۳۹۰ با موضوع مشابه تحقیق حاضر است. این پژوهش‌ها تا قبل از مرحله غربال ۳۵ مطالعه را شامل می‌شد. برای غربال‌گری و نمونه‌گیری از جامعه یاد شده، ۲۰ سند پژوهشی که حایز شرایط و ملاک‌های اولیه همچون داشتن ضریب همبستگی، سطح معناداری و مشخص بودن حجم نمونه بودند، گزینش و برای ترکیب کمی نتایج و به دست آوردن نتیجه احصا شدند. برای گردآوری اطلاعات لازم از هر یک از مطالعه‌ها، فهرست اطلاعاتی که از مطالعات مذکور استخراج شده است شامل موارد: اطلاعات عمومی (نام نویسنده(ها)، سال انتشار، جامعه‌آماری) و

جدول (۱): اطلاعات مربوط به پژوهش‌های عوامل اجتماعی و حفظ محیط‌زیست در ایران

ردیف	محقق و سال	عوامل مورد بررسی	حجم نمونه	جامعه آماری	ضریب همبستگی	نمونه‌گیری
۱	Hajizadeh Meymandi & Falakuddin (2017)	سبک زندگی، سرمایه فرهنگی، قانون‌گرایی	۳۸۴	شهروندان شهر خرم‌آباد	۰/۳۲۵	خوشه‌ای چند مرحله‌ای
۲	Najafian & Namdari (2012)	عوامل اجتماعی، عوامل اقتصادی	۱۹۸	دانشجویان زن دانشگاه آزاد اسلامی آبادان	۰/۲۹۶	خوشه‌ای چندمرحله‌ای
۳	Khoshfar, Salehi, Vesal & Abbaszadeh (2015)	عوامل اجتماعی، عوامل روانشناختی	۳۲۶	روستاییان جعفرق	۰/۴۶۴	تصادفی سیستماتیک
۴	Kalantari, Kianpour, Sharafabadi & Lashkari (2016)	دینداری، جامعه‌پذیری، ارزش‌های محیط‌زیستی	۴۰۳	شهروندان تهرانی	۰/۳۸۱	خوشه‌ای چندمرحله‌ای
۵	Asadi & Mehrabi (2017)	عوامل اجتماعی	۲۰۰	شهروندان شهر بندعباس	۰/۲۵۸	خوشه‌ای چندمرحله‌ای
۶	Adhami & Akbarzadeh (2011)	احساس مسئولیت، اخلاق اجتماعی، آموزش، دینداری	۴۰۰	شهروندان منطقه دو و پنج تهران	۰/۲۹۲	تصادفی سیستماتیک
۷	Aghaei (2016)	مسئولیت‌پذیری، ارزش‌های محیط‌زیستی	۳۸۴	شهروندان شهر اصفهان	۰/۶۱۰	تصادفی
۸	Pour Afkari & Jafariania (2012)	سرمایه اجتماعی	۳۸۱	کارکنان پارس جنوبی	۰/۲۴۴	خوشه‌ای
۹	Firoozjaeian, Salehi & Gholamreza Zadeh (2015)	احساس مسئولیت، ضعف هنجاری	۳۸۵	گردشگران داخلی استان مازندران	۰/۲۹۵	نمونه در دسترس
۱۰	Salehi & Pazukinejad (2016)	سبک زندگی	۴۱۵	دانشجویان دانشگاه دولتی استان مازندران	۰/۴۱۶	طبقه‌ای
۱۱	Haghighatian, Hashemianfar & Ahmadian (2015)	هنجار اجتماعی، امکانات، دانش اجتماعی	۴۱۰	شهروندان شهر کرمانشاه	۰/۱۳۷	خوشه‌ای چندمرحله‌ای
۱۲	Ahmadian & Haghighatian (2016)	ارزش‌ها و باورهای اجتماعی	۴۱۰	شهروندان شهر کرمانشاه	۰/۱۸۴	خوشه‌ای چند مرحله‌ای
۱۳	Pazuki Nejad (2014)	سن، جنسیت، اشتغال، تحصیلات و محل سکونت	۴۰۶	دانشجویان دانشگاه دولتی مازندران	۰/۳۰۵	طبقه‌ای
۱۴	Hindizadeh, Karbasi & Mohammadzadeh (2017)	فقر و نابرابری	۱۰۰	روستاییان شهرستان قائنات	۰/۷۶	تصادفی ساده
۱۵	Malekabadi, Abdollahi & Sadeghi (2014)	جنسیت، موقعیت اقتصادی - اجتماعی	۴۰۰	شهروندان شهر اصفهان	۰/۳۴۵	سه‌میه‌ای
۱۶	Hemmati & Shobiri (2015)	احساس کارآمدی، آموزش و امکانات	۴۰۲	شهروندان شهر شیراز	۰/۱۴۷	خوشه‌ای
۱۷	Fazeli & Jafar Salehi (2013)	ارزش‌ها و دانش محیط‌زیستی	۳۵۰	گردشگران	۰/۴۹۵	دردسترس
۱۸	Abbaszadeh, Alavi, Bani Fatemeh & Alizadeh Aghdam (2016)	دانش محیط‌زیستی، ارزش محیط‌زیستی	۴۴۲	شهروندان شهر تبریز	۰/۲۳۴	خوشه‌ای چندمرحله‌ای
۱۹	Koochi and Ahmadi (2015)	دینداری	۵۳۲	شهروندان شهر سنندج	۰/۱۶۰	خوشه‌ای چندمرحله‌ای
۲۰	Alizadeh Aghdam, Bani Fatemeh, Abbaszadeh and Soltani Bahram (2016)	سرمایه فرهنگی	۶۷۰	شهروندان شهر تبریز	۰/۲۷۲	خوشه‌ای چندمرحله‌ای

جدول (۲): اندازه اثر تفکیکی و اثرات ترکیبی ثابت و متقارن

ردیف	محقق و سال	اندازه اثر	حد پایین	حد بالا	Z-value	P-value
۱	Hajizadeh Meymandi & Falakuddin (2017)	۰/۳۲۵	۰/۲۳۲	۰/۴۱۲	۶/۵۸۲	۰/۰۰۰
۲	Najafian & Namdari (2012)	۰/۲۹۶	۰/۱۶۳	۰/۴۱۸	۴/۲۶۱	۰/۰۰۰
۳	Khoshfar, Salehi, Vesal & Abbaszadeh (2015)	۰/۴۶۴	۰/۳۷۴	۰/۵۴۵	۹/۰۲۹	۰/۰۰۰
۴	Kalantari, Kianpour, Sharafabadi & Lashkari (2016)	۰/۳۸۱	۰/۲۹۴	۰/۴۶۲	۸/۰۲۵	۰/۰۰۰
۵	Asadi & Mehrabi (2017)	۰/۲۵۸	۰/۱۲۴	۰/۳۸۳	۳/۷۰۵	۰/۰۰۰
۶	Adhami & Akbarzadeh (2011)	۰/۲۹۲	۰/۲۰۰	۰/۳۷۹	۵/۹۹۲	۰/۰۰۰
۷	Aghaei (2016)	۰/۶۱۰	۰/۵۴۳	۰/۶۶۹	۱۳/۸۳۸	۰/۰۰۰
۸	Pour Afkari & Jafariania (2012)	۰/۲۴۴	۰/۱۴۷	۰/۳۳۶	۴/۸۴۲	۰/۰۰۰
۹	Firoozjaeian, Salehi & Gholamreza Zadeh (2015)	۰/۲۹۵	۰/۲۰۱	۰/۳۸۴	۵/۹۴۲	۰/۰۰۰
۱۰	Salehi & Pazukinejad (2016)	۰/۴۱۶	۰/۳۳۳	۰/۴۹۳	۸/۹۸۹	۰/۰۰۰
۱۱	Haghighatian, Hashemianfar & Ahmadian (2015)	۰/۱۳۷	۰/۰۴۱	۰/۲۳۱	۲/۷۸۱	۰/۰۰۰
۱۲	Ahmadian & Haghighatian (2016)	۰/۱۸۴	۰/۰۸۹	۰/۲۷۶	۳/۷۵۵	۰/۰۰۰
۱۳	Pazukinejad (2014)	۰/۳۰۵	۰/۲۱۴	۰/۳۹۱	۶/۳۲۴	۰/۰۰۰
۱۴	Hindizadeh, Karbasi & Mohammadzadeh (2017)	۰/۷۶	۰/۶۶۲	۰/۸۳۲	۹/۸۱۲	۰/۰۰۰
۱۵	Malekabadi, Abdollahi and Sadeghi (2014)	۰/۳۴۵	۰/۲۵۶	۰/۴۲۹	۷/۱۶۸	۰/۰۰۰
۱۶	Hemmati and Shobiri (2015)	۰/۱۴۷	۰/۰۵۰	۰/۲۴۱	۲/۹۵۸	۰/۰۰۰
۱۷	Fazeli and Jafar Salehi (2013)	۰/۴۹۵	۰/۴۱۲	۰/۵۷۰	۱۰/۱۰۹	۰/۰۰۰
۱۸	Abbaszadeh, Alavi, Bani Fatemeh & Alizadeh Aghdam (2016)	۰/۲۳۴	۰/۱۴۴	۰/۳۲۰	۴/۹۹۵	۰/۰۰۰
۱۹	Koohi & Ahmadi (2015)	۰/۱۶۰	۰/۰۷۶	۰/۲۴۲	۳/۷۱۲	۰/۰۰۰
۲۰	Alizadeh Aghdam, Bani Fatemeh, Abbaszadeh & Soltani Bahram (2016)	۰/۲۷۲	۰/۲۰۰	۰/۳۴۱	۷/۲۰۶	۰/۰۰۰
	اثرات ترکیبی ثابت	۰/۳۱۶	۰/۲۹۶	۰/۳۳۶	۲۸/۴۱۲	۰/۰۰۰
	اثرات ترکیبی تصادفی	۰/۳۳۸	۰/۲۷۲	۰/۴۰۰	۹/۵۱۸	۰/۰۰۰

ب) یافته‌های استنباطی

در گام نخست مطالعات مبتنی بر فراتحلیل، می‌بایست به بررسی مهم‌ترین پیش‌فرض‌های این روش پژوهشی یعنی همگن بودن پژوهش‌های صورت گرفته و بررسی خطای انتشار، پرداخته شود.

- بررسی مفروضه همگنی مطالعه‌های انجام شده

یکی از فرضیه‌های اصلی فراتحلیل، آزمون همگنی مطالعات است که به منظور بررسی این مفروضه آزمون Q به کار گرفته می‌شود. نتایج حاصل از بررسی این آزمون در جدول زیر ارائه شده است.

با توجه به نتایج حاصل از آزمون ($Q=191.897, P<0.001$)، با اطمینان ۹۹ درصد فرض صفر رد شده و فرض ناهمگنی میان

پژوهش‌ها تایید می‌شود. به بیانی دیگر، معنادار بودن شاخص Q نشان دهنده وجود ناهمگنی در اندازه اثر پژوهش‌های اولیه است؛ اما از آنجا که این شاخص به افزایش تعداد اندازه اثر حساس بوده و با افزایش تعداد اندازه اثر توان این آزمون برای رد همگنی بالا می‌رود، مجذور I شاخص دیگری است که به همین منظور مورد استفاده قرار می‌گیرد. ضریب مجذور I دارای مقداری از صفر تا ۱۰۰ درصد است و در واقع مقدار ناهمگنی را به صورت درصد نشان می‌دهد. هرچه مقدار این ضریب به ۱۰۰ درصد نزدیک‌تر باشد، نشان دهنده ناهمگنی بیشتر اندازه اثر پژوهش‌های اولیه است. نتایج حاصل از ضریب مجذور I موید این مطلب است که در حدود ۹۰ درصد از تغییرات کل مطالعات به ناهمگنی آن‌ها مربوط است؛ بنابراین تلفیق آن‌ها با مدل آثار ثابت موجه نیست و

متفاوت است و در این وضعیت باید از متغیرهای تعدیل‌گر برای مشخص کردن واریانس و محل این تفاوت‌ها استفاده شود.

باید از مدل آثار تصادفی به منظور ترکیب نتایج استفاده کرد. در واقع این آزمون بیان می‌کند که رابطه بین عوامل اجتماعی و حفظ محیط‌زیست، به شدت به لحاظ ویژگی‌ها و مشخصات

جدول شماره (۳): نتایج حاصل از آزمون Q

شاخص آماری	مقدار آزمون (Q)	درجه آزادی (Df)	سطح معنی داری (P-value)	(I ²) I-Squared
نتایج	۱۹۱/۸۹۷	۱۹	۰/۰۰۰	۹۰/۰۹۹

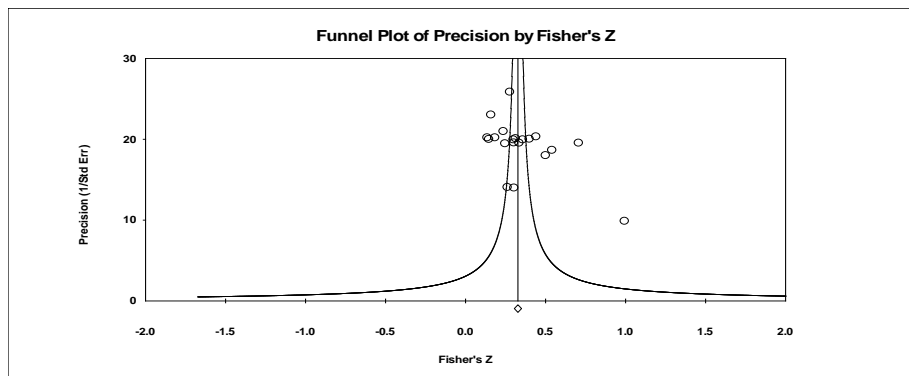
کیفی است. نمودار کیفی مطالعه‌های گردآوری شده به منظور بررسی خطای انتشار در قسمت زیر ارائه شده است: نتایج حاصل از نمودار کیفی وارونه تقریباً تداعی‌کننده تقارن نسبی مطالعه‌های انجام شده است؛ اما قضاوت صریحی در این مورد نمی‌توان انجام داد و می‌بایست برای این منظور از آزمون‌های آماری مربوطه (روش رگرسیونی خطی اگر و آزمون همبستگی بگ و مزومدار و N ایمن از خطا) استفاده شود. در این روش فرض صفر (H0) بیانگر متقارن بودن نمودار و عدم سوگیری انتشار و فرض خلاف (H1) بیانگر عدم تقارن نمودار کیفی و سوگیری انتشار است.

– بررسی مفروضه خطای (تورش) انتشار

یکی دیگر از فرضیه‌های اصلی فراتحلیل، مفروضه خطای انتشار است که ناشی از انتشار پژوهش‌های چاپ نشده و انواع خطاها است. از جمله مشکلاتی که سبب مخدوش شدن اعتبار نتایج فراتحلیل می‌شود عدم دسترسی محقق به تمام مطالعاتی است که در فاصله زمانی خاص در موضوع مورد بررسی انجام شده‌اند. به منظور بررسی این مفروضه از نمودار کیفی و روش رگرسیونی اگر، روش همبستگی رتبه‌ای بگ و مزومدار و N ایمن از خطا استفاده شده است.

نمودار کیفی

از جمله رایج‌ترین روش‌ها به منظور بررسی خطای انتشار، نمودار

شکل (۱): نمودار کیفی مبتنی بر خطای انتشار

حاصل از بررسی روش همبستگی بگ و مزومدار، به منظور بررسی سوگیری انتشار به شرح جدول ذیل است. بر طبق اطلاعات جدول زیر، مقدار تائو کندال بی برابر با ۰/۳۶۳ شده است که با توجه به مقدار معناداری (۰/۰۱۲) می‌توان اذعان داشت که همان‌طور که بین اندازه اثر و دقت رابطه وجود دارد، این رابطه معنادار است و فرض صفر مبنی بر متقارن بودن نمودار کیفی و عدم سوگیری انتشار تایید نمی‌شود.

نتایج همبستگی رتبه‌ای بگ و مزومدار

آزمون همبستگی رتبه‌ای بگ و مزومدار، همبستگی رتبه‌ای (تاوکندال) بین اندازه اثر استاندارد و واریانس این اثرات را مشخص می‌کند. تفسیر این ضریب به این صورت است که در آن مقدار صفر، دال بر نبود رابطه بین اندازه اثر و دقت است و انحراف از صفر از وجود رابطه حکایت می‌کند. اگر عدم تقارن ناشی از سوگیری انتشار باشد، انتظار این است که در ارتباط با اندازه اثر بزرگ‌تر، خطای استاندارد بیشتر مشاهده شود. نتایج

ضریب اندازه اثر

برای گزارش اندازه اثر استفاده شود. بنابراین، در جدول زیر گزارش اندازه اثر مطالعه‌های انجام شده در مدل تصادفی ارایه شده است.

با توجه به اینکه پس از بررسی فرضیه‌های فراتحلیل این نتیجه حاصل شده که باید از مدل اثر تصادفی به منظور ترکیب نتایج

جدول (۴): مقدار ضریب کندال و سطح معناداری

شاخص آماری	مقدار ضریب کندال (tau)	z-value	سطح معنی‌داری
نتایج	۰/۳۶۳	۲/۲۳۸	۰/۰۱۲

می‌شود. لازم به ذکر است برآورد نقطه‌ای به دست آمده (۰/۳۳۸) بر مبنای معیار کوهن^(۵) حاکی از اثرگذاری در حد متوسط است. بنابراین، عوامل اجتماعی در سطح متوسطی می‌تواند بر حفظ محیط‌زیست موثر باشد.

محاسبه‌های آماری بیان‌گر این مطلب هستند که میانگین اندازه اثر عوامل اجتماعی (اثرات ترکیبی تصادفی) بر حفظ محیط‌زیست در نمونه مورد پژوهش معادل ۰/۳۳۸ است، از آنجا که اندازه برآورد شده در محدوده اطمینان است. بنابراین، باید اذعان داشت که تاثیر عوامل اجتماعی بر حفظ محیط‌زیست تایید

جدول (۵): رابطه عوامل اجتماعی و حفظ محیط‌زیست در مطالعه‌های مورد بررسی

رابطه بین عوامل اجتماعی و حفظ محیط‌زیست	تعداد مطالعات	اندازه اثر (r)	حد پایین	حد بالا	z-value	p-value
	۲۰	۰/۳۳۸	۰/۲۷۲	۰/۴۰۰	۹/۵۱۸	۰/۰۰۰

ثابت و تصادفی مربوط به رابطه بین عوامل اجتماعی و حفظ محیط‌زیست را به تفکیک منطقه جغرافیایی ارایه می‌دهد، حاکی از این است که در بین منطقه جغرافیایی مرکز اندازه اثر در مدل تصادفی ۰/۴۸۹، در منطقه جغرافیایی تهران ۰/۳۳۷، منطقه جغرافیایی جنوب ۰/۲۲۶، منطقه جغرافیایی شمال ۰/۳۵۶، منطقه جغرافیایی شرق ۰/۷۶۰ و منطقه جغرافیایی غرب ۰/۲۰۱ است که هر شش منطقه جغرافیایی در سطح ۰/۰۰۱ معنادار می‌باشد. همچنین به‌طور کلی اندازه اثر در هر یک از هر شش منطقه جغرافیایی ۰/۳۰۱ است. به بیانی دیگر، منطقه جغرافیایی شرق تاثیر بیشتری نسبت به سایر مناطق بر حفظ محیط‌زیست داشته است.

بررسی نقش تعدیل‌کنندگی

با توجه به نتایج حاصل از ناهمگونی مطالعات و تصدیق فرضیه‌های فراتحلیل سعی بر این است که در راستای مشخص کردن این ناهمگونی از متغیر تعدیل‌کننده استفاده شود تا از این طریق بتوان به تعیین واریانس بین مطالعات پرداخت؛ در این ارتباط تلاش می‌شود تا آن دسته از ویژگی‌های پژوهش که سبب ایجاد اثر بزرگ و نیز ویژگی‌هایی می‌شود که علت اندازه اثرهای کوچک است، نیز مورد سنجش قرار گیرد. در این پژوهش متغیر منطقه جغرافیایی به عنوان متغیر تعدیل‌کننده در نظر گرفته شده است.

نتایج مندرج در جدول زیر که اندازه‌های اثر ترکیبی مدل اثرات

جدول (۶): اندازه‌های اثر ترکیبی مدل اثرات ثابت و تصادفی رابطه عوامل اجتماعی و**حفظ محیط‌زیست به تفکیک منطقه جغرافیایی**

منطقه جغرافیایی	تعداد اندازه اثر	مدل اثرات ثابت			مدل اثرات تصادفی		
		اندازه ترکیبی	z-value	p-value	اندازه ترکیبی	z-value	p-value
مرکز	۲	۰/۴۸۶	۱۴/۸۰۴	۰/۰۰۰	۳/۰۶۰	۰/۰۰۲	
تهران	۲	۰/۳۳۷	۹/۹۱۴	۰/۰۰۰	۶/۹۸۸	۰/۰۰۰	
جنوب	۴	۰/۲۲۳	۷/۷۴۲	۰/۰۰۰	۶/۶۰۸	۰/۰۰۰	
شمال	۷	۰/۳۴۴	۱۹/۵۶۷	۰/۰۰۰	۸/۴۸۰	۰/۰۰۰	
شرق	۱	۰/۷۶۰	۹/۸۱۲	۰/۰۰۰	۹/۸۱۲	۰/۰۰۰	
غرب	۴	۰/۱۹۸	۸/۳۲۶	۰/۰۰۰	۴/۷۱۶	۰/۰۰۰	
کل	۲۰	۰/۳۱۶	۲۸/۴۱۲	۰/۰۰۰	۱۵/۲۰۲	۰/۰۰۰	

بحث و نتیجه‌گیری

یکی از مهم‌ترین مسائلی که امروزه بشر با آن دست به گریبان است، تخریب محیط‌زیست و اثرات زیان‌بار آن بر روی زندگی انسان‌ها و حتی سایر موجودات زنده از جمله حیوانات است. برای اینکه بتوان این مشکلات و مسایل را کاهش داد، می‌بایست انسان‌ها رفتارهای مسئولانه‌تری نسبت به محیط‌زیست داشته باشند. جامعه‌شناسان محیط‌زیست تلاش می‌کنند تا عوامل موثر بر گرایش انسان در حفظ محیط‌زیست را شناسایی کنند. زیرا، برای شناخت این عوامل می‌توان راه‌حلهایی برای تغییر رفتار مخرب و تشویق رفتارهای مثبت محیطی ارائه داد. از طرفی عدم آگاهی و عدم مسئولیت‌پذیری در قبال محیط‌زیست منجر به هدر رفت ذخایر و منابع طبیعی کشور و به وجود آمدن بحران‌های فراوان محیط‌زیستی خواهد شد، با توجه به حجم وسیعی از تحقیقات که در رابطه با عوامل اجتماعی و فرهنگی موثر بر رفتارهای حفظ محیط‌زیستی در کشور انجام گرفته است، بنابراین پژوهش حاضر بر آن بوده است تا مجموعه‌ای از تحقیقاتی که طی سالیان گذشته انجام گرفته‌اند را به شکلی مختصر در قالب یک پژوهش بگنجانند. نتایج تحقیق حاضر حاکی از این است که، میانگین اندازه اثر عوامل اجتماعی (اثرات ترکیبی تصادفی) بر حفظ محیط‌زیست در نمونه مورد پژوهش معادل $0/338$ است، از آنجا که اندازه برآورد شده در محدوده اطمینان است، بنابراین باید اذعان داشت که تاثیر عوامل اجتماعی بر حفظ محیط‌زیست تایید می‌شود. لازم به ذکر است برآورد نقطه‌ای به دست آمده ($0/338$) بر مبنای معیار کوهن^(۶) حاکی از اثرگذاری در حد متوسط می‌باشد. بنابراین، عوامل اجتماعی در سطح متوسطی می‌تواند بر حفظ محیط‌زیست موثر باشد. بنابر نتایج حاصل از آزمون مقایسه مناطق جغرافیایی، اندازه‌های اثر ترکیبی مدل اثرات ثابت و تصادفی مربوط به رابطه بین عوامل اجتماعی و حفظ محیط‌زیست را به تفکیک منطقه جغرافیایی حاکی از این است که در بین منطقه جغرافیایی مرکز اندازه اثر در مدل تصادفی $0/489$ ، در منطقه جغرافیایی تهران $0/337$ ، منطقه جغرافیایی جنوب $0/226$ ، منطقه جغرافیایی شمال $0/356$ ، منطقه جغرافیایی شرق $0/760$ و منطقه جغرافیایی غرب $0/201$ است

فهرست منابع

Aaron, R. 1998. Basic stages of thought in sociology, Translator: Bagher Parham, Tehran: Cultural Science. (In Persian)

که هر شش منطقه جغرافیایی در سطح $0/001$ معنادار می‌باشد. همچنین به‌طور کلی اندازه اثر در هر یک از هر شش منطقه جغرافیایی $0/301$ است. با توجه به یافته‌های به دست آمده می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که در کل عوامل اجتماعی که در پژوهش‌های مورد بررسی شامل، متغیرهای مستقل متعددی از جمله سبک زندگی، سرمایه فرهنگی، قانون‌گرایی، شبکه‌های اجتماعی، سرمایه اجتماعی، جامعه‌پذیری، دینداری و... دارای تاثیری در حد متوسط رو به بالا بر حفظ محیط‌زیست بوده و از طرف دیگر با توجه به ضرایب به دست آمده در متغیر تعدیل‌کننده برای هر یک از مناطق جغرافیایی نشان‌دهنده این امر است که میزان گرایش به حفظ محیط‌زیست در هر یک از مناطق فوق متفاوت بوده به گونه‌ای که هر چه میزان شکنندگی محیط بالاتر باشد، میزان تاثیر عوامل اجتماعی در حفظ آن محیط پر رنگ‌تر خواهد بود، کما اینکه نتایج تحقیق نشان می‌دهد که در منطقه جغرافیایی شرق کشور که محیط‌زیست به شدت شکننده است، نقش عوامل اجتماعی در حفظ محیط‌زیست این منطقه بسیار حایز اهمیت است. بنابراین با توجه به آنچه که در مبنای نظری پژوهش به آن پرداخته شد باید گفت که ابعاد اجتماعی رفتارهای محیط‌زیستی دارای بیشترین ضریب تاثیرگذاری بر محیط‌زیست است، در واقع همان‌طور که دورکیم و پارسونز به عنوان دو جامعه‌شناس برجسته کارکردگرا اشاره کرده‌اند عوامل اجتماعی مانند امور اخلاقی و ارزشی (فرهنگ) که همگی به نوعی تعیین‌کننده سبک زندگی افراد در جامعه هستند به شکلی مستقیم بر نحوه عملکرد آنها در مواجهه با سایرین و محیط‌زیست شان تاثیرگذار است.

یادداشت‌ها

1. Ehrlich
2. Catton
3. Funnel Plot
4. Egger, s Linear Regression Method
5. Begg & Mazumdar Rank Correlation
6. Cohen

- Abbas-zadeh, M.; Alavi, L.; Bani-Fatemeh, H. & Alizadeh Aghdam, M. B. 2016. Journal of Social Sciences and Human Sciences Ferdowsi University of Mashhad, Year 13, Number 1. (In Persian)
- Abedi Sarvestani, A. 2011. Examination of Attitude and Environmental Behavior: A Study on Undergraduate Students at Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources, Iranian Journal of Agricultural Science Development and Education, J 7, Sh. 2, pp. 77 to 92. (In Persian)
- Adhami, A. R. & Akbarzadeh, E. 2011. Study of Cultural Factors Affecting Environmental Conservation in Tehran (Case Study of Tehran's 5th and 18th Regions), Sociology of Youth Studies, Volume 1, Issue 1, Pages 62-37. (In Persian)
- Aghai, M. 2016. Investigating the Role of Environmental Culture of Isfahan Citizens in Household Waste Disposal, Social Sciences, Islamic Azad University, Shoushtar Branch, Year 10, Number 3. (In Persian)
- Ahmadian, D. & Haghghatian, M. 2016. Sociological analysis of the role of cultural factors on the urban environmental behaviors studied (citizens of Kermanshah city), urban sociological studies, sixth year, eighteenth century. (In Persian)
- Alizadeh-e-Kardam, M. B.; Bani-Fatemeh, H.; Abbaszadeh, M. & Soltani Bahram, S. 2016. The Role of Cultural Capital in the Realization of Ecological Citizenship, Quarterly Journal of Interdisciplinary Studies in Humanities, Vol. 9, No. 2, pp. 133-107. (In Persian)
- Asadi, M. & Mehrabi, M. 2018. Investigating the Social and Environmental Factors Affecting Environmental Behaviors of Bandar Abbas Citizens, Hormozgan Cultural Research Journal, No. 15, Spring and Summer 97. (In Persian)
- Azad Armaki, T. 2012. The Foundations of Theory of Iranian Society, Tehran: Scientific Publishing. (In Persian)
- Bani Fatemeh, H.; Roustai, Sh.; Alizadeh Aghdam, M. B. & Hossein Nejad, F. 2013. Study of Environmental Attitudes of Citizens of Tabriz Based on New Environmental Paradigm, Environmental Research, Vol. 4, No. 7: 173 186. (In Persian)
- Baudon, R. 2006. Critical Culture of Sociology, Translation: Abdolhossein Nik Gohar, Tehran: Contemporary Culture. (In Persian)
- Bamberg, S. & Möser, G. 2007. Twenty years after Hines, Hungerford, and Tomera: A new meta-analysis of psycho-social determinants of pro-environmental behavior. Journal of Environmental Psychology, 27(1), 14-25.
- Darnton, A. 2008. Driving Public Behaviors for Sustainable Lifestyles, Report Search, from collection.europarchive.org, (32, April, 2013).
- Dunlap, R. E. & Van Lire. 1978. The New Environmental Paradigm: A Proposed Measuring Instrument and Preliminary Results, Journal of Environmental Education 12(9):10-19.
- Fazeli, M. & Salehi, S. J. 2013. The Attitude, Knowledge, and Environmental Behavior of Tourists, Tourism Tourism Studies, Vol. 8, No. 22. (In Persian)
- Firouzjajian, A. A.; Salehi, S. & Gholam Razzadeh, F. 2015. Socio-Cognitive Analysis of Trash Among Tourists (Case Study: Tourists of Mazandaran Province), Journal of Planning and Development of Tourism, Vol. 4, No. 13. (In Persian)
- Hajizadeh Mihmandi, M. & Falak al-Din, Z. 2017. Investigating Socio-Cultural Factors Affecting Responsible Environmental Behaviors (Case Study: Citizens of Khorramabad), Journal of Social Development, Vol. 12, No. 1, Autumn 96, pp. 36-7. (In Persian)
- Haghghatian, M.; Hashemian Afr, S. A. & Ahmadian, D. 2015. Sociological analysis of the role of structural factors in the gap between attitude and environmental behaviors (Case study: Citizens of Kermanshah city), Environmental studies and research, Volume 4, Issue 4. (In Persian)

- Haghighatian, M.; Pour-Afkari, N. & Jafari-Nia, G. r. 2012. The Effect of Environmental Social Behaviors on Social Development Case Study of South Pars Staff (Assaluyeh), *Journal of Social Development Studies*, Vol. 5, No. 1. (In Persian)
- Hemmati, Z. & Shobiri, S. M. 2015. An Analysis of the Components of the Promotion of Environmental Culture Case Study: Citizens of Shiraz City, *Quarterly Journal of Cultural Studies*, Vol. 8, No. 4, pp. 215-197. (In Persian)
- Hindi Zadeh, H.; Karbasi, A. R. & Mohammadzadeh, S. H. 2017. Spatial Analysis of Factors Influencing Rural Poverty and its Relationship with Environmental degradation (Case Study: Qaenat City), *Quarterly Journal of Rural Space and Rural Development*, seventh year, first issue. (In Persian)
- Kalantari, A. H.; Kianpour, M.; Mazidi Sharafabadi, V. & Lashkari, M. 2016. Investigating the Social Factors Affecting Affiliation to the Environment (Case Study: Citizens of Tehran City), *Applied Sociology*, 2000, No. 2. (In Persian)
- Kamali Mohajer, M. & Farahani, B. 2012. Environmental culture is a strategy for the development of sustainable tourism. The first national tourism and nature gathering conference in Iran. (In Persian)
- Khoshfar, Gh. R.; Salehi, S.; Vesal, Z. & Abbaszadeh, M. R. 2015. Investigating the Social Factors Affecting the Environmental Information of Villagers Case Study: Jagherz Village, Binalud County, *Rural Researches*, Volume 6, Issue 1. (In Persian)
- Kohi, K. & Ahmadi, A. 2015. Sociological study of the relationship between religiosity and environmental lifestyle (Case study: Married women and men in Sanandaj), *Journal of Life Style Sociology*, First Year, Third issue, pp. 173-133. (In Persian)
- Kusher, L. 2000. *The Life and Thought of the Elders of Sociology*, Mohsen Solati (translator), Publisher: Scientific. (In Persian)
- Mohammadi Asansaniye, M. H.; Mohammadi Asansani, A. & Hosni, E. 2008. Integration of Environmental Ethics with the Strategic Environmental Assessment Approach to Achieve Sustainable Development, *Journal of Ethics in Science and Technology*, Third Year, Issue 3 and 4. (In Persian)
- Mokhtari Malek Abadi, R.; Abdollahi, A. S. & Sadeghi, H. R. 2014. Analysis and Recognition of Urban Environmental Behaviors (Case Study: Isfahan City), *Journal of Urban Planning Research*, Vol. 5, No. 18. (In Persian)
- Najafian, M. & Namdari, R. 2012. Investigating the Socioeconomic Factors Affecting Women's Performance in Environmental Conservation, *Journal of Women and Culture*, Third Year, Issue 11, Spring 2012, Sources: 98-89. (In Persian)
- Reza Doost, K.; Frostankiya, Sh. & Firoozabadi, A. 2011. Sociological Survey of the Status of Environmental Culture in Ahwaz, *Journal of Social Sciences*, Islamic Azad University, Shoushtar Branch, Vol. 5, No. 15, Winter 2011: 166 to 188. (In Persian)
- Ritzer, G. 2009. *Contemporary Sociology Theory*, Translated by: Mohsen Sallati, Tehran: Scientific. (In Persian)
- Salehi Amiri, R. 2007. *Concepts and Cultural Theories*, Tehran: Phoenix. (In Persian)
- Salehi, S. & Pazokinejad, Z. 2013. An Analysis of Social Factors Affecting Students' Environmental Attitudes and Practices, *Applied Sociology*, Vol. 25, No. 3. (In Persian)
- Salehi, S. & Pazoki Nejad, Z. 2015. Sociological analysis of sustainable lifestyle among students, *Iranian Higher Education Association*, Eighth Year, No. 1. (In Persian)
- Sarokhani, B. 2003. *Research Methods in Social Sciences*, Tehran: Research Institute for Cultural Science and Studies, Vol. 1. (In Persian)
- Shahnoush, M. & Abdollahi, A. S. 2007. An analysis of the environmental culture of Isfahan people and some of the factors affecting it. *Journal of Humanities Research*, University of Isfahan, 23, 3415. (In Persian)

Schumacher, I. 2013. The endogenous formation of an environmental culture. Working Paper, Ipag Business School.

Torgler, B.; García-Valiñas, A. & Macintyre, A. 2008. Differences in Preferences Towards the Environment: The Impact of a Gender, Age and Parental Effect, School of Economics and Finance Discussion Papers and Working Papers Series 227, School of Economics and Finance, Queensland University of Technology.

Walei, I. 2005. Patterns of Behavior with Nature (Environment) from the Perspective of the Qur'an and Sunnah, Ph.D., Quran and Hadith Sciences, Azad University, Research Branch. (In Persian)

Williams, R. 2002. Culture and society: 1780-1950, New York :Columbia university press.

Witherspoon, J. 1995. Control and production of toxic air emissions by publicly owned treatment works odor control equipment, Water Environment Research Foundation.